Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Маговский урем, 45, „Ямде лий" редакций.

Кеҥеж—отрядлан пашам ышташ эн сай жап

Юный пионер-шамыч! Вашке школышто тунемын пытареда. Кеҥеж каникулда, каныме жапда тӱҥалеш. Канаш манмым кузе умлаш?

Южо пионер-шамыч тыге шонат: каныме годым нимат ышташ огыл, жапым пайремла эртараш. Тиде йоҥлыш. Великий руш ученый академик Павлов пакчаште пашам ыштышыжла канен, тидын дене кугу пайдам налын. Каныме годым пашан характержым велэ вашталтыман. Телым те книга дене шинчылтында да тунемында, а ынде курштална, киддэ дене пашам ыштыза, сылне литературым лудса. Йошкарармеец-шамыч телым тунемме деч вара лагерьлаш каят да туштат чодраште, пасушто тунемыт. Пионер - шамычланат тыгак ыштыман.

Кеҥеж—пионерский отрядлан пашам ышташ эн сай жап. Яра жап шуко.

Южо отряд-шамыч кеҥежым пашам огыт ыште: нуно мом ышташ лийшашым огыт шинче. Конешне, заседаний ден собраний-шамычым, адакше пӧртыштӧ, ышташ ок кӱл. Кеҥежым утларакше тӱнӧ, пасушто, чодраште эртараш кӱлеш.

А туштыжо мом ышташ? Ме тыланда тӱҥ шотышто теве тыгай ныл пашам ышташ каҥашена.

ПЕРВЫЙ—тиде военно-физкультурный паша. Кажне отрядыште пионер-шамычлан гимнастика дене заниматлыман. Кажне пионер деч требытлаш кӱлеш: тудо кече еда физкультурный зарядкым ыштыже.

Строй дене, шотлымо почеш, музыка да муро почеш кошташ, верыште шогымаште, коштмаште командым шукташ да командым пуэн мошташ тунемза.

Маскироватлалташ, кандра мучко пушеҥгыш кӱзаш, вершамычым разведатлаш, компас, шӱдыр-шамыч почеш ориентироватлалташ, ныл йолын, пластунски нушкаш тунемза. Военный модыш-шамычым организоватлыза, шкендан отрядлан кок-кум-ныл кечылан лагерьым ыштыза, спорт дене заниматлыза — кӱкшытыш, кужытыш тӧрштылза, ийза, кросс-шамычым ыштыза, городки, волейбол да моло спортивный модыш дене модса.

Пален налза: кӧ тендан отрядыште куржталмаш, кӱш кӱзымаш, городки, иймаш дене чемпион? Тидлан лийын первыяк звенаште, варажым отрядын звеналасе чемпионжо-шамыч коклаште соревнованийым эртарыза.

КОКЫМШО—тиде шке район мучко туристский поход дене экскурсий-шамыч. Поход ден экскурсийым вожатыйын але учительын вуйлатымыже почеш ыштыман, тендан районын исторический верлашкыже кайыза, пӱртӱсын поянлыкшым, растений-шамычым пален налза. Шукш-копшаҥге, да моло дене коллекцийым погыза. Кеҥеж мучко шкендан школлан поян коллекций-шамычым ыштыш лиеш.

Но походлан обязательно онычак ямдылалташ кӱлеш. Кажне пионер ӱзгар опташ мешакым ямдылшаш, тудын эреак ямде имыже, шӱртыжӧ, полтышыжо, кандраже, блокнотшо, карандашыже, изишак ваткыже, бинтше (марльыже) лийман.

КУМЫШО—тиде общественно-пайдале паша. Пионер-шамыч ачашт-аваштлан мӧҥгысӧ пашаште обязательно полшышаш улыт. Кажне пионерлан шке звенаже, отрядше дене школа пеленсе участокышто пашам ыштыман, школышто физкультурный площадка ден кабинетым ачалаш, шындыме ужар садым аралаш полшыман. Ялысе пионер-шамыч колхозник-шамычлан ужар пасушто шӱк-шудым кӱраш, шурным погаш, ял озанлык вредитель-шамычым пытараш, водоем-шамычым тӧрлатылаш, шке ялым сылнештараш, самырык вольыкым ончышаш улыт.

Оласе пионер-шамычлан лишыл колхозлашке да совхозлашке лектын, колхозник-шамычлан вий шутымо семын ял озанлык пашам ышташ полшыман. Общественно-пайдале пашам кажне самырык пионер ыштышаш. Тыге ышташ молодежым да пионер - шамычым Владимир Ильич Ленин туныктен, тыге ышташ Сталин йолташ туныкта.

Пионер Григоренко кодшо кок ий жапыште 8000 сусликым пытарен. Тудо Всесоюзный ял озанлык выставкын участникше, тудым медаль дене наградитленыт. Пионер Григоренко колхозлан мыняр киндым арален коден—шотлен лукташат йӧсӧ огыл: кажне суслик кеҥеж мучко 8 килограмм пырчым пытара. А пӱтынь отрядат ял озанлык вредитель-шамычым пытараш пижеш ыле гын, мочоло шурным арален кодаш лиеш ыле!

Пионер-шамыч тыгак поҥгым, мӧрым, лекарствылык шудо-шамычым погышаш улыт. Чыла тиде—кӱлеш паша.

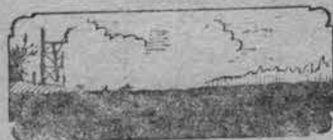
НЫЛЫМШЕ — тиде лудмаш. Чӱчкыдын тыге лиеш: тунемме ий пыта да йоча-шамыч книга-шамычым полкыш оптат да кеҥеж мучко нуным огытат ончал. Лудаш эре да шуко кӱлеш.

„Кеҥеж жап, мутлан художественный литература шотышто, шинчымашым ешараш кугу йӧным пуа. Сай книгам лудаш, лудмым тӱшкан лончылаш, ӱчашен налаш—чыла тиде тендан шинчымашдан горизонтшым кумдаҥда да мыслын самостоятельный пашажлан кугу йӧным пуа". (М. И. Калинин).

Ужыда, отрядлан кеҥежым оҥай паша мочоло шуко. Чыла тиде паша-шамыч тыланда сай канаш, физически вияҥаш, пайдале шинчымашым налаш полшат.

ВЛКСМ ЦК-н школа ден пионер отдел вуйлатышын заместительже —

Д. ПОСТНИКОВ.

Школлаште испытаний

Чыла испытанийым отлично сдатлем

Ме ынде ныл предмет дене испытанийым сдатлышна: географий, руш йылме (устно ден письменно) да ботаника дене. Мый чыла предмет денат „отлично" оценкым нальым. Кузе мый тышке шуым? Тыште секрет кугу огыл. Кӧ идалык мучко тыршен тунемын да проверочный испытанийлан сайын ямдылалтын—тудо испытанийым обязательно „отлично" ден „хорошолан" велэ сдатла. Мыят тыгак. Чыла предмет денат тыршен тунемаш—изинекак мыйын привычкыш пурен. 4-ше классымат, 5-ше классымат похвальный грамота дене пытарышым. Тений чыла четвертьлаштат, чыла предмет денат „отлично" отметка-шамычым велэ наледенам. А 15-ше майлан родина ончылно шке шинчымаш погымем ончыкташ ямдылалт шуым. Вот чыла „секрет".

Володя Кашинский.

Юринский средний школа, 6-шо класс.

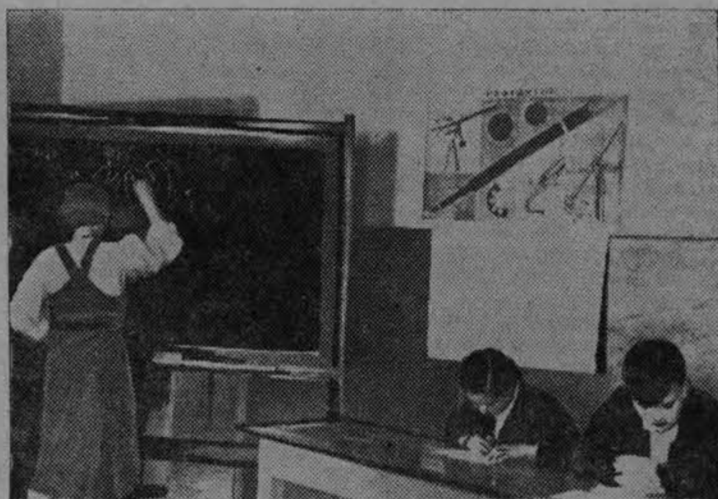
Владимир премийым нале

Сергеев Владимир тений 3-шо классыште тунемын. Тудо школышто примерный тунемшылан шотлалтеш. Уроклан иканат ямдылалтде толын огыл да туныктышын йодмыжлан сай да отлично отвечатлен. Тыге тудо тунемме ий мучкак тунемын.

Тунемме ий пытымек, школьный погынымашеш Владимирым сай да отлично тунеммыжлан книга дене премироватленыт. Владимир кеҥеж каникулжым сай эртарен, 4 классыштат отлично тунемаш мутым пуэн.

Н. С. Потапов.

Моркинский район, Изи-Кугу нур начальный школа.

Йошкар-Оласе 6-шо номеран средний школын 10-шо „В" классыштыже физика дене испытаний. Снимкыште: (шола гыч пурлашке) Бочкова Александра, Осокина Антонина да Арбачев Александр испытанийым сдатлат.

Фото М. Чуршуковын.

Надя куанен, Аркадийлан ойго

Надя ден Аркадий коктынат ик классыште тунемыт. Но нунын тунеммаштышт ойыртыш уло: Надя урокышто нигунамат лӱшкен огеш шинче, учитель мутым эреак внимательно колыштеш. Урок деч вара каналтен шуктымек, кечывалым тунеммым уэш повторитла. Тудо кажне предметым „тидым йӧратем, а тидым ом йӧрате", манын ойыркалымаш уке. Кажныже денат умлаш, сайын пален налаш тырша.

А йолташыже Аркадий гын, „мый тугакат кертам" маншыла ышта. Аркадийын мутшо почеш „марий йылме эн куштылго, тудым повторитлыдеат сдатлаш лиеш".

Аркадий тыгак ыштен. Испытанийланат шочмо йылме предмет дене ямдылалт шоген огыл. Моло денат шагал повторитлен. А Надя ончычшат сай тунем шоген гынат, шошо испытанийлан телымак ямдылалташ тӱҥалын. Моло йолташ-шамычше тудын заниматлен шинчымыжым эреак ужыныт.

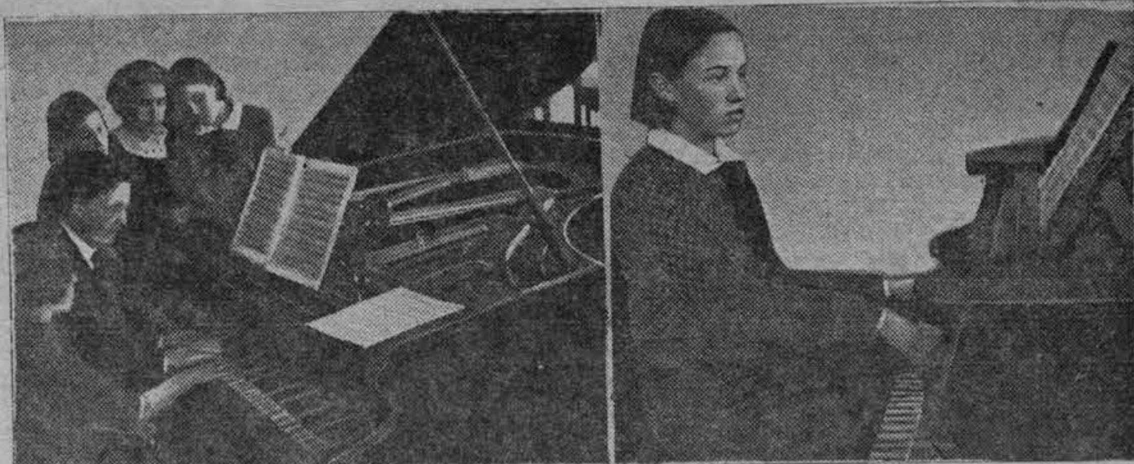
20-шо май. Таче шошо переводный да выпускной испытанийын первый кечыже. Надя тиде кечылан ончылгоч ямдылалтын да эре вучен. Садлан шӱмыштӧ нимогай лӱдмашым ок шиж, звонок шоктымек куанен классыш пура.

Учитель Василий Андрианович испытаний тӱҥалме нерген увертара. Таче марий йылме дене диктант. Темыже — шошо. Чыланат учитель мутым колын возаш тӱҥальыч.

Варажым письменный пашан результатше пале лие: Алексеева Надя диктантыште ик ошибкымат ыштен огыл. Садлан тудлан учитель „отлично" оценкым шынден. Якимов Аркадий пеш шуко грамматический ошибкым ыштен. Тудо „Якимов Аркадийын диктантше" мутымат „Якилов Аркадиын диктанше" — манын йоҥлыш серен. Аркадий „плохо" отметкым налын.

М. Большаков.

Моркинский средний школа, 5 ше „С" класс.

Йошкар-Оласе П. И. Чайковский лӱмеш йоча музыкальный школышто тунемше йоча-шамыч. Снимкыште: (шинчат) Ефремова Галя да туныктышо К. Р. Гейст. Шогат: Быстрякова Галя, Швалева Зина да Чурова Галя. Воктенже школын ударницаже Чурова Галя.

Фото П. Н. Никифоровын.

43

Родиналан тӱжем теҥге дене экономийым ыштена

Шошымсо испытаний вашке пыта, кеҥеж каникул тӱҥалеш. Ме, республиканский детский технический станцийын кружковецше-шамыч кеҥеж каникул жапыште шкалан гына огыл, тыгак школланат пайдам ыштaш решитлышна.

Сайын канаш — тиде ик паша, но тыгак школын у тунемме ийлан ямдылалтмаштыже полшаш кӱлеш. Тиде кажне школьниклан пеш важный паша.

Кеҥежым ме шкенан школлаште партым, классный доскам, омсам ремонтироватлаш, проводкым тӧрлатылаш тӱҥалына. Школа пеленсе усадьба йыр тошто печым тӧрлена, угыч печена, школа йыр пушеҥге-шамычым шындылына, школьный кудовечым порядкыш кондена. Мемнан кокла гыч шукыжо физический ден химический прибор-шамычым, наглядный пособийым ремонтироватлаш тӱҥалыт.

Школлан полшымаште чыла юный техник-шамычлан пайдале паша ятыр уло. Ме шкенан трудна дене родиналан шуко экономийым ыштен кертына.

Марийский республикысе школлаште чыла юный техник-шамыч кеҥеж каникул жапыште вий ситыме семын ятыр тыгай пашам муын кертыт. Тудым честь дене шукташ кызытак организованно ямдылалташ тӱҥалаш, тиде пашашке юный техник-шамычым гына огыл, чыла ученический коллективым шупшаш кӱлеш.

Ме ӱшанена: мемнан примерым ужын, республикысе чыла пионер ден школьник-шамыч тыгай кӱлешан пашашке организованно пижыт.

Республиканский ДТС-се юный техник-шамычын шӱдымышт почеш: **Турашев, Полевщиков, Долгирев, Маракулин, Троицкий, Ходырев, Кокорин, Каракулова.**

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Крит верч кучедалмаш

Крит—Средиземный теҥызысе эн кугу остров. Тушто 386 тӱжем еҥ ила. Населенийын шуко ужашыже—грек-шамыч улыт.

Кызыт Крит остров верч кучедалмаш талын каен шога. Германский командований Критыш чарныдеак у войскам колта. Немец-шамыч войскам планер дене вончыктарат. Германский транспортный самолет-шамыч островыш куштылго танк-шамычым конденыт.

Кугу огыл германский отряд-шамыч Гераклион ден Ретимни ола лишне улыт. Тӱҥ германский вий Малеми районышто пеҥгыдемдалтын. Нуно тыште аэродромым шупшын налыныт. Тиде районышто тале рукопашный кучедалмаш каен шога.

Германский авиаций Критыште улшо английский войскам чарныдеак бомбардироватла. Германский самолет-шамыч Крит островышто икмыняр английский военный корабль-шамычым вӱд йымаке волтен колтеныт.

Греческий король да греческий правительство Крит островым коден, Египетыш каеныт.

Турцийыште мланде чытыралтмаш

24 май вашеш йӱдым Турцийын ятыр округыштыжо мланде чытыралтмаш лийын. Мланде йымалне лийше 19 чытыралтмашым палемдыме. Калык илыме пунктлаште мланде чытыралтмаш дене лӱдшӧ еҥ-шамыч пӧрт гыч тӱгӧ куржын лектыныт да йӱдвошт тӱнӧ эртареныт. Южо пӧрт шаланен.

Марийский АССР-ын XX идалык
ЮБИЛЕЙЖЕ ВАШЕШ

Марийский АССР-ын XX идалык юбилейжылан мемнан пӧлӧкна

Ме Марийский АССР-ын XX идылык юбилейжым сай вашлияш обязательствым налынна. Чыла класслаште тунемше-шамыч школьный паркыште шӱкым, шала кийылтше ӱзгар-шамычым поген налаш решитленыт. Шокшырак ийгече тӱҥалмек юный натуралист-шамыч паркыште шке пашаштым тӱҥалыт.

5-ше классыште тунемше-шамыч школа пакчашке рассадлан мландым ойыреныт да пургедын пушкыдемдаш тӱҥалыныт.

Школа пеленсе самодеятельный кружок-шамычат виян ямдылалтыт. Хоровой кружок у муро-шамычым тунемеш. Шукерте огыл хоровой кружоклан рояльым да струнный кружковец-шамычлан инструмент-шамычым налме.

Роза Михайлова.
Волжск ола,
5-ше номеран школа.

Снимкыште: Йошкар-Ола, 5 номеран начальный школышто тунемше-шамыч Воренцова Лева ден Хлебников Вова школа кудывечыш изи пушеҥгым шындат.

Фото **М. Чуршуковын.**

Школьный сад

Ондак мемнан школа ончылно мланде яра кия ыле, вер уло гынат, пушеҥгым, пеледыш-шамычым шындалтын огыл. Тений шошым ме тиде ситыдымашым корандышна, школа ончылым ужарташ решитлышна. 8-ше ден 19-ше майыште школыш толын, пашашке пижна. Школа ончылан 10 вож вишньым, 8 вож шем шоптырым, 26 акацийым, 15 изи куэм, 5 сиреньым шындышна. 9-ше ден 10-шо класслаште тунемше-шамыч пеледыш шындылаш клумба-шамычым ыштыльыч. Но йӱштӧ улмо дене пеледыш-шамычым шындылаш огеш верешт. Вашке иктаж шокшо кечын школыш толын пеледыш-шамычшымат шындылына.

Тыге мемнан школынат ужар садше лиеш. Тиде Марийский республикын юбилейже вашеш мемнан пӧлӧкна лиеш.

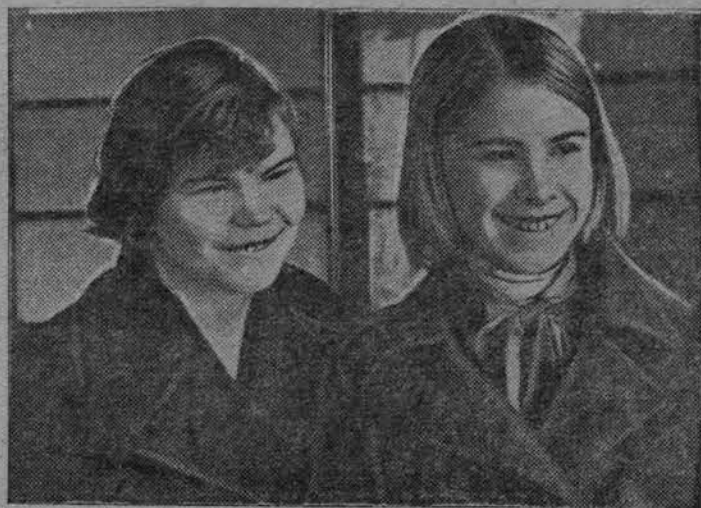
Лариса Голубева,
Вера Богородицкая.
Юринский район,
Юринский средний школа.

Шкенан школнам ужар сад дене сӧрастарена

Ме, Ронгинский средний школышто тунемше-шамычын ӱжмышт почеш, шкенан школа пеленсе участкеш саска пуышо пушеҥге-шамычым шындаш, школнам сад дене ужарташ решитлышна. Школа йыр палисадым печышна да 50 вож вишньым, 60 вож эҥгеж вондым, 100 вож шоптыр вондым, 5 вож олмапуым шындышна.

Вес ийлан мемнан школа йыр ужар сад шарла!

Пидалин Александр.
Сернурский район,
Родионовский НСШ.

Ронгинский средний школын юннатше-шамыч Егошина Маруся (шолаште) ден Цепелева Маргарита.

Фото С. **Чуршуковын.**

Цепелева Маргарита ял озанлык выставкыште участвоватлаш тӱҥалеш

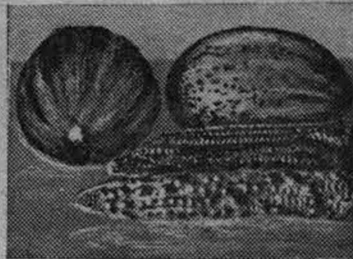
Ронгинский средний школа пеленсе юный натуралист-шамыч кружок 1936 ий годсек пашам ышта. Кружокым туныктышо А. Г. Гордеева вуйлата. Тудо шке пашажым уло кумылжо дене йӧратен ышта. Кружокышто 20 утла юный натуралист-шамыч пашам активно ыштат. Нунын кокла гыч Цепелева Маргарита, Егошина Маруся, Новоселова Александра, Цепелев Юрий да молат поснак ойыртемалт шогат.

Цепелева Маргарита пареҥге экспонат дене 1941 ийсе Всесоюзный ял озанлык выставкыште участвоватлаш тӱҥалеш.

Юный натуралист пионерка Цепелева Маргарита ынде ӱмасек пареҥге дене опытым ыштылеш. Ӱмаште тудо 60 грамм нелытан пареҥгым висымек, кӧршек рокеш шынден. Ик мыняр жап гыч пареҥгын шытыше нерже-шамыч лектыныт. Нине шытыше нер-шамычым пӱчкеден, ящикыш шындылын, 50 вожан росотам ямдылен. Ик пареҥгын росотаже гыч тудо 17 килограмм пареҥгым налын.

Тиде опытым терген налашлан тудо тений ончычак ямдылалташ тӱҥалын. 8 мартыште тудо 400 грамм пареҥге клубеньым яровизироватлаш пыштен. Клубеньым ойырен налынат, лышташлык шинча-шамычым сусыртыде, кужытшо дене кок ужашлан покшечын пӱчкын. Пӱчмӧ пареҥгын кок пелыжымат пӱчмӧ велже дене ящикысе рокышко шынден. Лу кече гыч пареҥге клубеньын кок пелыштыжат ӱп пырчегай тыгыде йыр вожан изи росток-шамыч лектедаш тӱҥалыныт. Росток-шамычын вуйыштышт лышташ шинча-шамыч койыныт. Тиддеч вара поснак ящикеш сай рокым ямдылен, 1 апрельыште 5—6 сантиметр кужытан 25 черенокым шындылын. Черенок-шамыч вожланеныт. Тиде вожланыше черенок-шамычым тудо адак пӱчкеден да 30 вере шындылын. Тыге „раняя роза“ сорт ик пареҥге гыч 150-200 черенокым ямдылаш шона. Вашке тудо нине черенок-шамычым йыраҥышке шында. Тений тудо ик пареҥге гыч 32 килограммым, вес ий 48 килограммым налаш ямдылалтеш.

Юный натуралист-шамыч Бахтина Людмила, Шубина Зинаида да молат помидор

Теве могай дыньым, арбузым да кукурузым Ронгинский средний школын юннатше Егошина Маруся ончен куштен.

дене опытым ыштылыт. Нунын шындыме 1000 помидор нӧшмӧ 9 кече гыч тӱрыс шытен лектын. Шытен лекше, лышташанше помидор вож-шамычым шокшо жап шумешке нуно парникышке шынденыт. Нине 1000 вож помидорым нуно йыраҥыште ончен кушташ лийыныт. Егошина Мария, Цепелев Юрий кукуруз, кок сагыз да моло культура денат опытым ыштылыт.

Василий Загайнов.
Ронгинский средний школа.

Мемнан республикысе ола-шамыч

КОЗМОДЕМЬЯНСК

Козмодемьянск ола Волга эҥер воктен, Казань ден Горький коклаште шинча. Тудо кугыжан правительствын Поволжьем колонизироватлыме процессыште XVI курым мучаште лийын. Козмодемьянск ола нерген исторический раш материал-шамыч аралалтын огытыл, нуно 1833 ийыште пожар дене пытеныт. Козмодемьянск крепостьым 1583 ий гутлаште ыштыме манын историк-шамыч шотлат. Государственный актлаште Козмодемьянск 1609 ийыште ола-шамыч шотышто ончыкталтеш, а 1796 ий гыч тудо уездный центр лийын да Казанский губернийыш пурен.

Козмодемьянск ваштареш Волгашке изи Рутка эҥер йоген пура, икмыняр ӱлнырак Арда эҥер, а кӱшнырак Ветлуга эҥер. Нуно сплавной эҥер улыт.

Революций деч ончыч Козмодемьянскыште 7 черке, ик монастырь лийын.

Пролетарский революцийын да гражданский войнан героический кечылаштыже Козмодемьянскын шемерже-шамыч советский власть верч кучедалмаште ончыл верым налын шогеныт.

Революций деч вара Марийский Автономный область лиймек Козмодемьянск кантонный центр лийын. Кызыт Горно-Марийский районын центрже.

1916 ийлан олаште 6.221 еҥ илен гын, 1940 ийыште 10.700 еҥ ила.

Тошто Козмодемьянскыште купец Бычковын сыра шолтымо изи заводшо гына ыле гын, кызыт олаште плодоварочный завод, мебельно-прутковый мастерской, кермыч завод, электростанций да моло предприятий-шамыч уло. Кажне ийын Козмодемьянский рейд гыч Волга дене миллион кубометр утла чодра сплав дене колталтеш.

Олаште педагогический, ял озанлык техникум-шамыч, средний школа, 2 НСШ, 3 начальный школа улыт. Нине школлаште 3000 наре еҥ тунемеш. 3 клуб, оборона пӧрт, кинотеатр, библиотека, музей, 20 утла артистан Горно-Марийский театр уло.

Козмодемьянскеш Горно-Марийский йылме дене политико-экономический да художественный литература лукталтеш. 20 наре писатель кушкын. 2 газета лектеш. Олаште 18 врач уло. Тыге коло ий жапыште Козмодемьянск кушкын.

В. Тихонов.

Йошкар-Ола П. И. Чайковский лӱмеш йоча музыкальный школышто тунемше-шамыч. Снимкыште (первый рядыште) шола гыч пурлашке: Кельбедин Юрий, Сидушкина Таня, Ивановская Лера, Ведерникова Альбина, Ислентьев Юрий. Кокымшо ряд (шола гыч пурлашке): Ермолова Люся, Керш Галя, туныктышо К. Н. Морозова, Кутателадзе Ната, Колесникова Рима. Шогат: Васильева Соня, Ухоботова Лиля, Сидушкина Лиля да Алексеева Ава. Фото П. Н. Никифоровын.

Испытанийым сайын сдатлен, веселан канаш тӱҥалыт

Йошкар-Ола 2-шо номеран неполный средний школышто 5-ше классыште тунемше-шамыч проверочный испытанийлан сайын ямдылалтыныт. Нуно утларакшым коллективно—группа дене да звено дене заниматленыт, ваш-ваш йодышым пуэденыт, отвечатленыт. Сай тунемше-шамыч начар тунемше-шамычлан полшеныт. Мутлан, отличница Мингазова Таскира Милюшина Валялан, Васильевалан полшен, Аносов Федя Заболоцких Аркадийлан полшен.

5-ше класс тунемме ийын 1-ше чырыкыштыже школышто эн шеҥгелан кодшылан шотлалтын. Утларакшым руш йылме дене начар тунемыныт. Чернов Миша, Челышев Леонид, Домрачев Толя, Милюшина Валя эре начар отметкым налыныт. Сорокин Степан ден Смирнова Миля да Заболоцких Аркадий лудашат моштен огытыл, слог дене велэ лудыныт. Но 2-шо чырык гыч 5-ше класс тунемме пашалан дружно пижын, тунемше-шамыч классын честьше верч, сай тунемшаш верч соцобязательствым налыныт, икте весе дене, адак звено ден звено соревноватлаш тӱҥалыныт. Уроклан ямдылалтдыме, тунемшаш кечым коден коштшо йоча-шамычым пионерский сбореш, классный погынымашеш обсуждатленыт. Соцобязательствым кузе шуктымо нерген „Красный галстук" лӱман классный газетеш эреак ончыктен шогеныт. Руш йылмым сайын тунемашлан руш йылме дене туныктышо Зоя Венедиктовна дополнительный занятийым эртараш тӱҥалын, адак литературный кружокым организоватлен. Йоча-шамыч занятийышке аккуратно коштыныт. Тыге тыршен тунеммышт дене 5-ше классыште начар тунемше-шамыч сай да отлично отметка дене тунемаш тӱҥалыныт. Нунын классышт пытартыш жапыште школьный соцсоревнований доскаште эре первый верыште лийын. Проверочный испытанийланат 5-ше классыште тунемше-шамыч сайын ямдылалтыныт. Испытанийышке пуртымо 29 йоча гыч руш йылме письменный испытаний дене ик тунемшат начар отметкым налын огыл, шукышт сай да отличнылан сдатленыт. Устный испытанийым 19 йоча сай да отлично отметка дене кученыт.

Арифметика денат испытанийым сайын кученыт: 17 йоча „отлично" отметка дене гына сдатлен.

Мингазова Таскира, Бусыгина Аграфена, Милюшина Клава, Халябина Августа, Аносова Дуся, Аносов Федя чыла предмет денат испытанийым отлично кученыт. Нуно испытанийым сай сдатленыт, ынде веселан канаш тӱҥалыт.

Сима Чайкина.

Йошкар-Ола.

Тенийт похвальный грамотам налам

Мый первый класс гычак эре отлично отметка дене тунем толынам. 4,5 да 6-шо классым похвальный грамота дене пытаренам. Тенийт моло ийысе семынак эре отлично тунемынам.

Ну, вот испытаний жапат толын шуо. Мый шкемын шинчымашемлан пеҥгыдын ӱшанем да испытаний годым волноватлымаш уке. Тиде кечылаште зоологий, руш йылме, алгебра, физика, СССР Конституций да геометрий дене испытаний эртен. Мый чыла предмет денат отличнылан сдатлышым.

Ынде кок предмет дене гына сдатлаш кодын. Тудыжымат отличнылан сдатлем.

Чыла испытанийым отлично кучен, 7-ше классым похвальный грамота дене тунем пытарем.

Чулкова Инесса.

Йошкар-Ола,
8-ше номеран школа,
7-ше „Б" класс.

Мыйын сад

Ужаргалын мыйын садше:
О кузе сӧрал коеш.
Олмапу да вишне-влакше,
Ломбыжат чот сылнештеш.
Шогат нуно peледалтын,
Шошо кечым сылнештен.
Ошын-койын вӱдылалтын,
Тамле пушым йыр шарен.
Мыйын садыш кажне кечын
Мӱкш-влак толыт мӱй погаш.
Мыйын чапле садем дечын,
Кайме ок шу иктынат.
Тыште сае: кайык муро
О могай сай шокта,
Кажне кечын нунын мурым,
Куанен мый колыштам.

Аристов Саню.

Оршанский район,
Туршинский НСШ.

Шукерте огыл Новосибирский архипелагын ик островшо йӧршеш йомын манын палемдыме ыле. А Новосибирский остров-шамыч районышто ни кугу мланде чытыралтмаш, ни вулкан лекмаш уке. Но туге гынат, остров уке лийын. Кушко вара йомын?

Пале, тудо шулен пытен улмаш.

Тиде йомшо островым картышке 1912 ийыште пуртымо да тудым Васильевский остров маныныт. Тиде пӱтынек ий остров улмаш. Пытартыш 20 ийлаште Арктикыште шокшырак лияш тӱҥалын да ий эре шулен толын, а пытартышлан тиде остров йӧршеш йомын.

С. Альтшулер.

КОЛЫМЫЖЛАН 28 МАЙЫШТЕ 25 ИЙ ТЕМЫН

Великий украинский писатель Иван Франко

Великий украинский поэт да писатель Иван Яковлевич Франко Нагуевичи селошто (Дрогобыческий область) апшатын ешешыже 1856 ий 15 августышто шочын. Тудым куд ияшыже годымак сельский школыш пуэныт. Школышто тудым кыреныт, мыскыленыт. Варажым тудо гимназийыште тунемын. Тыштат тудлан шуко йӧсым чыташыже верештын.

1875 ийыште тудо гимназийым тунем пытарымек Львовыш толын да университетыш тунемаш пурен. Тыште „Друг" лӱман студенческий журналыште активно участвоватла. Варажым тудым арестоватленыт. Тюрьмаште 9 тылзым шинча. Тюрьма гыч лекмек, Франко политический кружок-шамычым вуйлата, ойлымаш, стих, повесть-шамычым воза.

Франко кажне ийын литературный пашажым виянгден толын. Ятыр сылне ойлымашым, стихым, драмым воза. Тудо шке произведенийыштыже пашазе классын илышыжым, кучедалмыжым чаплын сӱретлен.

Нелэ илыш писательын виймыжым начаремден толын. Тудо черлана, но черле улмыжо годымат пашам ок кудалте.

Франкон заслугыжо-шамыч кугу улыт: 4.637 произведенийым, шуко статьям возен. Тудо русский, французский, немецкий, английский да чешский йылме дене тӱрлӧ литературым лудын, ик манаш мировой литературым кугун шинчен. Тудын „Захар Беркут" повестьшым, „Борислав" ойлымашыжым, „Борислав смеется" ден „Боа констриктор" повесть-шамычшым, „Яць Зелепуга" да моло талантлчвый произведений-шамычшым калык йӧратен лудеш. Франко „Маленький Мирон", „Мое преступление" ойлымашлаштыже, йоча-шамычлан возымо йомак ден стихлаштыже йоча-шамычын переживанийыштым сайын сӱретлен ончыктен.

Тудо 1916 ий 28 майыште колен. 60 ийым илен.

Пламенный революционер Иван Франком советский калык нигунамат ок мондо.

* * *

Ме ӱлнӧ Иван Франкон возымо „Муро ден паша", „Апшат кудо", „Йолташ-шамычлан" лӱман стих-шамычшым печатлена.

Иван Франко

Муро ден паша

Муро, улат сай йолташ черлылан,
Ойго шӱмлан тый денетше куан.
Кондышым мурыш мый курымлан
Шочмо пӧртем гычын—даремым чыла.

Мые шарнем: йочаж дене авай
Эркын мура, колыштам мый шыман.
Только ты муро-влак ыльыч пеш сай
Нужна йочалан да уда илышлан.

„Муро, авай, аваем,—сӧрвалем
Ганнусь, Шумильц да Венок нергенат!"
„Эргым, сита! Кызытеш кошартем,
Але пеш шуко эше пашамат!"

Ой, аваем! Шӱгарлаш жап шуде
Нелэ паша тыйым чыкыш колаш,
Тыйын муретше адак шып лийде
Утыр тулаҥ шӱмыштемже ила.

Шуко гана самый тиде мурак
Илыш пудран ден тревога жаплан,
Колтыш саламым ава семынак
Вийым пуэн пеш уда корнылан.

„Лӱддымӧ, пеҥгыде лий! манынат,—
Тые пан деч шочын отыл, чукай,
Мыйым шӱгарыш темдалше паша
Тыйым айдемыш луктеш моло гай".

Чынак, родной! Ойлыметым шарнем,
Тиде мут чын—ынде мый раш палем.
Мыйым паша илаш чот таратен,
Йоммо деч корным мылам ончыктен.

Почын паша курымаш тайнымат:
Тыште волшебный мур чапле памаш;
Калык пиалым туштен шойыштмат
И мландывал чудесат лие раш.

Мур ден паша—эн кугу вий улеш!
Тиде вий ден мый илем курымеш.
Ты вий шукта уныкам-влак декат!
Но вуй шӱтлен, кузе мыйым тоят.

АНТОНОВ ИВУК кусарен.

Иван Франко

Йолташ-шамычлан

Поктат шкендан собраний гыч тендам
Законын гордый рыцарьышт кашак.
Каргат эше лӱмда ден пашадам
Карат: „Измена". О, осал, паша!"
Тендан сай пашадажым шояклен,
Шкендам арамак титаклат ворлан,
Яндар ӱшаным шекш ден амыртен,
Йӱктат отравитлен индралтшылан.
Кондат вик судитлаш, тюрьмаш шындат.
Да тарватат тендажын ваштареш
И юмым, калыкым. Вигак нӧлтеш
Тендан вак нунын кидышт, мутыштат
Шыма шӱмдам кошар шу ден кераш.

Вара шонет: кузе тыге илаш!
Лектеш шыдат пеш шучкын нунылан,
Изак-шоляк, тыге мо илыман?
Тыгела огыл! илышт калыкла
Тендам изиш кеч шотлышт шольылан.
Садлан вет кредалаш те кайышда,
Шоя вашеш те чын ден шогалда.
Кредалза! Чытыза! Да тӧрлыза
Те уло мланде корнымат чын ден.
Чара верлаш пусть шурно сӧраса
Йыр отыла пеледын ужарген.

АНТОНОВ ИВУК кусарен.

Иван Франко

Апшат кудо

Шинча коремыште сола.
Ӱмбалныже тӱтыра шарла;
Солаште лач корем воктен
Апшатын кудо шкет шинчен.

А кудышто таптен апшат, —
Улмашын шокшо тул шӱмжат.
А шке тапта да муралеш
Чылам ты кудышко ӱжеш:

„Пасу ден хата гыч чылан
Толза сай илыш тапташлан!
Толза те пич тӱтрам сеҥен
Волгалтме годым—эр эрден!"

Да нугыдем сола валан
Тӱтыра лойгалт коштеш кумдан.
Нур кумдыкеш шарлен йыр-ваш
Еҥ-влаклан корным петыраш.

Тӱтра аврен йол корнымат,
Мия апшат дек коштмашкат,
Кушакын кӱртньӧ чеп олмеш
Яндар оружий тапталтеш.

Макс Майн ден Антонов Ивук кусареныт.

44

КУКУ

Шошым чодран тӱсыжӧ чыла шот денат вашталтеш, тиде жапыште чодраш пурет гын, тӱрлӧ кайык мурым колат. Иктыже зин-зин-зи-и, весыже ти-тиувитью да моло семынат мурат. Нунын коклаште ятыр тораш шоктышо йоҥгата йӱк дене ку-ку, ку-ку шоктымым колаш лиеш. Тиде

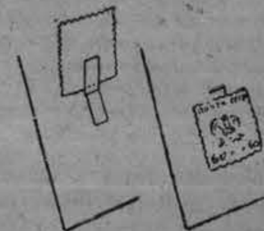
мемнан деке юг гыч унала толшо куку, тудын лӱмжат шке мурыжо гыч лектын.

Куку йытыра кап-кылан да шырчык деч изиш кугурак кошар неран кайык. Тудын тупшо шемалге - лудо, оҥжо ден мӱшкыржӧ ошо да тушто торешла кийыше шем - лудо корно-шамыч улыт. Самырык куку кӱренрак олача тӱсан лиеш. Чоҥештен кайыше куку сокол гай коеш, тудын шулдыржат соколын гаяк кужу. Тидым южышт огыт палат, шыжым куку кайык варашыш савырна манын шонат. Тиде чын огыл.

Куку пеш куштылго могыран кайык. Тудо пеш писын чоҥешта. Укш гыч укшыш нойыде тӧрштылмыж годым шуко насекомыйым, нунын личинкыштым да утларакше лывын гусеницыштым кочкеш. Тидын дене куку кугу пайдам конда.

Мемнан дене илыше куку пыжашым ок опто, а моло тыгыде кайыкын пыжашешышт муным мунчен кода. Изи кайык материнский инстинкт возбуждаялтме дене тидым ок шиж да шке муныжо дене пырля пӱктен, куку игымат луктеш. Тыге тудым кугу лиймешкыже пукшен ашна. Куку игылан кушмыжо семын пыжашыже шыгыремеш да изи кайыкын игыштым луктын кудалта. Тыге пыжашеш шкет гына кодеш. Изи кайыкет тидымат ок шиж—кугу умшан, кӱжгӧ йӱкан куку игылан шукшым нойыде нумалын пукша.

Кукун вес кайыкын пыжашыш муно оптымыжо тудын муным кужу жапын мунчымыжо дене кылдалт шога. Тудын ик муным мунчымо дене вес муно мунчымо коклаште шуко жап эрта, садланак ик жапыште пӱктен, игым луктын ок керт. Тыге вес кайык пыжашеш опташ ок тӱҥал

Чодра конек куку игым пукша.

ыле гын, тудын тӱлымашыже пеш шагал лиеш ыле. Америкыште илыше куку пыжашым шке опта, но шуко муныжо гыч иге ок лек.

Куку нерген калык коклаште тӱрлӧ ойлыштмаш уло. Тидын коклаште куку айдемын мыняр ий илымыжым пала манмаш утларак шарлен. Садлан южыжо кызытат кукун мурымыжым шотла, мужедеш. Тиде чын огыл, куку мемнан илышаш нерген нимомат ок пале.

Н. М. Миронов,
Марпединститутысо зоологий кафедрын ассистентше.

Волжский район, Помарский средний школын пакчаже. Белов Миклайын сӱретше (Лапка-Сола ял).

Филателист лук

Маркылан альбомым кузе ыштыман

Марка коллекцийым клеитлашлан шке ыштыме альбомат йӧра. Альбомым сӱретлышашлык тетрадешаг, тыглай тетрадешат, посна листок-шамычым иктыш урген ышташ лиеш.

Кажне государствылан альбомын ик листажым ойырыман. Умбакыжым тиде листа огеш сите гын, граница коклаш листам ешарен клеитлаш лиеш. Кӱшнӧ, листан шола велешыже государствын столицыже лӱмым, свет ужашым, координатым возаш кӱлеш, если тудо колониальный владений, але доминион гын, метрополийым ончыкташ.

Альбомышко у маркым клеитлыме годым, марке йымалне тиде маркым кунам налмым, могай ийыште лекмым возаш кӱлеш. Маркым икте весе деч 3—5 миллиметр коклам коден пыжыктыман. Йыгыре пыжыктылме дене марка-шамыч локтылалт кертыт.

Маркым лӱмын наклейка дене пыжыктыман. Тудым тыге ыштат: кагаз листаш пушкыдо кистычка дене крахмальный клейым вичкыжын шӱрат. Кагазын кошкен шумекше 5 мм×20 мм. размер дене пӱчкедымек клеян велжым гӱжваке ыштен покшеч тодылаш кӱлеш. Марка валне лукын ыштымыже койжо манын, наклейка ик мучашыже дене марка тунын кӱшыл тӱрышкыжӧ, наклейкын вес велже альбом листашке клеитлалтеш.

Маркыш пыжыктыме наклейка альбомыш тыге клеитлалтеш.

В. Склянский.

Чыла нерген кӱчыкын

● Бомба пудештме дене окна яндау ынже пудырго манын, Английыште яндаум резиновый клей дене шӱрат. Тыге ыштыме дене яндау ок пудырго.

● Атлантический океаныште эн келге вер Энгано мыс лишне уло. Тыште вӱдын келгытше 8.737 метр.

ЯРА ЖАП ГОДЫМ

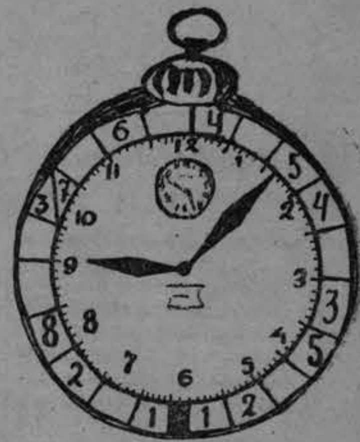
Логогриф

„П" дене — литературный произведений,
„П" деч посна — сылне пеледыш. **СЕРГЕЕВ МИША.**
Сотнурский район,
Кужерский средний школа.

Кок пачаш чайнворд

Часовый стрелка дене: 1. Вӱдыштӧ илыше. 2. Наций. 3. Шумымо ӱзгар. 4. Китообразный животный. 5. Пӧр'еҥ лӱм.

Часовый стрелкалан ваш еш: 1. Калык илыме вер. 2. Модыш.

3. Тӱс. 4. Еврейский драматург. 5. Хищный янлык. 6. Шинчам йымыктарыше вещество. 7. Сурт вольык. 8. Насекомый.

Токмурзин Володя составитлен.
Татарский АССР,
Красноборский район,
Бимский средний школа.

Ответ-шамыч

(1 майысе „Ямде лий"-ым ончо)
Классыште мыняр рвезе да ӱдыр? 25 рвезе да 12 ӱдыр.
Шарада-шамыч. 1. Хорда. 2. Портрет.

Эн ончыч чын ответым Петров Илья (Волжский район, Эмековский НСШ), Делянов Арослан (М.-Турекский район, Олорский НСШ), Куклин А. (М.-Турекский район, Мосаринский НСШ), Иванов Гурьян (Сернурский район, Казанский НСШ) да Волков Павел (Сотнурский средний школа) колтеныт.

ВАСИН КИМ

ОЙЛЫМАШ

— Авай, авай, ачам толын!—пуршыжлак Якуш кычкыра, ачаж почеш ошкылеш.

— Ну-ну... Изиш шыпырак, малшым лӱдыктетат... —манын, ачаже окшаклен-окшаклен лопка тореш олымбал деке мийыш, чытырше кидше дене тамак, пӱжвӱд ӱпшан шинельжым кудаше.

— Ачий, йолет мо лийын?—ӧрын ончен шогышо Яку кенета йодо.

— Йолем?—мо лийын манат?—вашешыже ӧкым пелештымыла шоктыш,—кугыжа кочкын. Каргыме-Николай кугыжа! Тудын верчын огыл мо мый йолем локтыльым! Тудлан вет война кӱлын, вӱр йӱшӧ-шамычын кӱсеныштым овартыктышаш верч мемнам кучедалаш колтеныт! Каргыме-шамыч!..

Якун аважат ойлымо йӱкеш помыжалтын, нимат пелештен моштыде, тӱҥын, сур вургеман марийжым онча.

— Авай, ачам толын!—Якуш адакат ойла. Варажым аважат палыш, куанен тӧрштен кынеле,—самоварым налын, чайым шындыш...

Исай Илья моло сусыр салтакла самогонкым йӱын толашен ойгыжым мондаш тыршен огыл. Эре учитель дек школыш коштын, шолып лукмо книга-шамычым лудын, южгынамже палыме марий-шамычым, салтак-шамычым улакрак верыш поген, учитель пумо кагаз-шамычым йӱкын лудын.

— Сарым пытараш кӱлеш... Кугыжа мыланна ок кӱл... Сита чытышна, ынде чыла поян-шамычым шалатен, вес илышым ыштыман, — тудо ойлен.

Тушко Якушат коштын, урядник але поян марий йышт ынже тол манын, ачаж деч умбалнырак эскерен шоген.

(Умбакыже. Тӱҥалтышыже 21-ше № ыште)

Ик гана Илья эргыжлан кугу пашам ӱшанен пуэн.

— На, Якуш, тиде кагаз-шамычым нал. Йӱдым чоярак урем мучко эртен кае, каймет годым, саде кагазлам йыштак пыжыктыл кодо. Только шеклане, нигӧат ынже уж,—туныктен тудо Якушым. Вара кагаз вӱдылкам кучыктен.

— Умлышыч?

— Умлышым,—Якуш пелештен.

Лӱп-лӱп пычкемыш йӱдым села уремыш лектын, шуко ош кагаз листовкым пыжыктыл коден.

„Долой войну! Да здравствует пролетарская революция! Война дворцам, мир хижинам!"—кагазыште возымо улмаш...

... Тыге ожно лийшым шарнен ошкылшыжла, Якуш поян Турай Кстин суртшо деке миен шуо. Турай Кстин суртшо чапле, марий манмыла чыват лектын каен ок керт. Шукерте огыл гына уэш чоҥымо. Пӧрт кугу: куд угылан, ужар калай леведышан, воктенже ожно кучымо кӱ кевытше, но кызыт чрезвычайный налоглан верч петыралтын.

Таче пӧрт кӧргыштыжӧ тулжат ок кой. Кстин шылтыме верыштыже тошто сатужат, керосинжат шуко уло гынат, тудо:

— Ынде мыят йорло лийым, пычкемыште шинчем, —манын мутлана.

— Мом нине пычкемышыште тототлат?—ӧрын шоналтен Якуш тошкем велысе окна йымак миен шогале. Пӧртыштӧ ойлымат рашеме, мо ойлымыштымат сайын умылаш лиеш.

— Ынде комиссар-шамычлан мучаш. Озаҥыште чех-шамыч, Чарлажат нунын кидыштак, — ик йӱк шокта.

— Да, ынде совет-шамычлан „фюйть" — шӱшкалтымек, весе ойлыгыч шокта, — Вӱрзымым мемнан-шамыч вашке поген налыт. Тиде кечылаште, юмо полша гын, капитан Степанов олаште лиеш.

— О господи, вашкерак толын шуышт ыле утарыше ангел-шамычна,—селасе попын кӱжгӱ йӱкшат мӱгыра.

— Вашке нуно, Отец Нефед, тыштат лийыт,—ончыч ойлышак манеш.—Совет-шамыч пытартыш кечым илат. Адакшым Степановын планжат тыгае: тудо генерал Гайдан чехо-словацкий корпусшо дене ушнынеже, варажым Москва олажат мӱндыр огыл.

(Умбакыже лиеш).

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН.

Э153 0 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.